

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA SHAKLLANTIRILADIGAN KASBIY COMPETENTSYALAR VA ULARNING TURLARI

Sultanov Azizbek Ismoiljon o‘g‘li

assistant

Jizzax politexnika instituti,

Sultanova Dilfuza Ulug‘bek qizi

talaba

Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika unversiteti

ANNOTATSIYA

Hozirgi vaqtda bo‘lajak o‘qituvchilarni shakllantirishda kasbiy kompetensiyalar va ularning turlari katta ahamyat kasb etmoqda. Competentlik shahsning kasbiy faoliyatga tayorgarligini ta‘minlaydi va kuchaytiradi. SHuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o‘rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma‘lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o‘z faoliyatida qo‘lly bilishni taqozo etadi.

Kalit so‘zlar: Kasbiy kompetensiya, ta‘lim, mutahasis, maxsus.

XXI asrda kasb ta‘limi mazmunini yangilashning konseptual qoidalaridan biri kompetentlik nuqtai nazaridan yondashuv xisoblanadi. Uni amalda joriy etish esa ta‘lim mazmuni, metod va texnologiyasiga yangicha yondashishga olib keladi.

Ta‘lim mazmunini yangilashning asosi birliklaridan biri kompetentlik xususiyatidir. U shahning integrativ xususiyatini, boshqacha aytganda, bo‘lajak mutahassisning shahsiy sifatleri bilimi, yu qobiliyatlari, amaliy tajribasi, qobiliyatlari yo‘tishlarini ifoda etadi. Competentlik shahsning kasbiy faoliyatga tayorgarligini ta‘minlaydi va kuchaytiradi [1].

Ta‘limni zamonaviylashtirish, kasb-hunar ta‘limi tizimidagi muammolarni u yoki bu ta‘lim olishi hodimlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish uchun zaruriyat tug‘diradi. Hozirgi vaqtda kasbiy ta‘limning davlat ta‘lim standartleri joriy etilib, bo‘lajak kasb ta‘limi o‘qituvchilarini tayyorlash sifatini nazoratga olgan ta‘lim mazmuni va texnologiyalarida innovatsiyalar keng joriy etilmoqda.

Inglizcha “competence” tushunchasi lugaviy jihatdan bevosita “qobiliyat” ma‘nosini ifodalaydi. Mazmunan esa "faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta

olish"ni ma'nosini anglatadi. "Kompetentlik" tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan.

Shu Sababli vakolatli "Noan'anaviy vaziatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda Xarakterlanish rejasiga egalik"ni anglatadi [2].

SHuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi. Kasbiy kompetentlik quyidagi holatlarda yaqqol namoen bo'ladi:

- murakkab jarayonlarda
- noaniq avtomobilni bajarishda;
- bir-biriga zid ma'lumotlardan foidalanishda; - keskin vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda

Kasbiy kompetensiyaga ega mutahassis:

- o'z bilimlarini ishchi boyitib ketadi;
- yangi axborotlarni o'zlashtiradi;
- davr talabidan keyin inglizcha;
- ularni qayta ishlashadi va o'z amaliyotida samarali ishlaydi.
- yangi bilimlarni izlab topadi,

Kasbiy kompetentlik asosida aks etuvchi sifatlarning mohiyatini qisqacha yoritib o'tamiz.

Ularga: 1) ijtimoiy kompetentlik; 2) maxsus kompetentlik; 3) shaxsiy kompetentlik; 4) texnologik kompetentlik, 5) ekstremal kompetentliklar kiradi.

1. Ijtimoiy kompetentlik ijtimoiy munosabatlarda faollik ko'rsatish ko'nikma, malakalariga egalik, kasbiy faoliyatda sub'ektlar bilan muloqotga kirisha olish.

2. Maxsus kompetentlik kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlanish, kasbiy-pedagogik vazifalarni oqilona xal qilish, faoliyati natijalarini real baholash, bilim, ko'nikma va malakalarni izchil rivojlantirib borish bo'lib, ushbu kompetentlik negizida psixologik, metodik, informatsion, kreativ, innovatsion va kommunikativ kompetentlik ko'zga tashlanadi.

- metodik kompetentlik pedagogik jarayonni metodik jihatdan oqilona tashkil etish, ta'lim yoki tarbiyaviy faoliyat shakllarini to'g'ri belgilash, metod va vositalarni maqsadga muvofiq tanlay olish, metodlarni samarali qo'llay olish, vositalarni muvaffaqiyatli qo'llash, informatsion kompetentlik axborot muxitida zarur, kerakli, foydali ma'lumotlarni izlash, yig'ish, saralash, qayta ishlash va ulardan maqsadli, o'rinli, samarali foydalanish, kreativ kompetentlik pedagogik faoliyatga tanqidiy,

ijodiy yondashish, o'zining ijodkorlik malakalariga egaligini namoyish eta olish, innovatsion kompetentlik pedagogik jarayonni takomillashtirish, ta'lim sifatini yaxshilash, tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga doir yangi g'oyalarni ilgari surish, ularni amaliyotga samarali tatbiq etish;

- kommunikativ kompetentlik ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, talabalar bilan samimiy muloqotda bo'lish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy ta'sir ko'rsata olish.

3. SHaxsiy kompetentlik izchil ravishda kasbiy o'sishga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda o'z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish.

4. Texnologik kompetentlik kasbiy-pedagogik bilim ko'nikma va malakalarni boyitadigan ilgor texnologiyalarni o'zlashtirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalana olish.

5. Ekstremal kompetentlik favqulotda vaziyatlar (tabiiy ofatlar, texnologik jarayon ishdan chiqqan) da, pedagogik nizolar yuzaga kelganda oqilona qaror qabul qilish, to'g'ri xarakatlanish malakasiga egalik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. 5111000- Professional ta'lim: transport vositalari muxandisligi (avtotransport) ta'lim yo'nalishining Malaka talablari. O'zR OO'MTVning 2020 yil 14 avgustda № 418-sonli buyrugi bilan tasdiqlangan. T.: 2020 16 b.
2. Daminov O.O. Kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida kasbiy kompetentlarni shakllantirish metodikasini takomil boshqarish: ped. buy, fal. dok. (Rhd) diss. avtoref.-T.: 2020.50 6.